

*Чем более точна наука, тем больше можно
из нее извлечь точных предсказаний.*

А. Франс

Економіка підприємства та управління виробництвом

САНАТОРНО-КУРОРТНІ ТА ОЗДОРОВЧІ ПІДПРИЄМСТВА: СТРУКТУРНІ ПАРАМЕТРИ РОЗВИТКУ

УДК 614.215:005.551

Мазаракі А. А.

Ведмідь Н. І.

Науково обґрунтовано базові характеристики категорій "розвиток підприємств", "параметри підприємств", а також структурні характеристики санаторно-курортних і оздоровчих підприємств як складну адаптивну та соціально-економічну систему. Виокремлено такі групи параметрів розвитку: економічні, соціальні, природно-ресурсні, екологічні, інституційні, медичні, бізнес-технологічні (сервісні). Визнано необхідним визначення оптимального співвідношення між видами й типами санаторно-курортних та оздоровчих підприємств. Оптимальну структуру санаторно-курортних та оздоровчих підприємств за типами визначено як унікальне співвідношення, яке, насамперед, обумовлене попитом тих, хто відпочиває, і потребою вітчизняної соціальної сфери.

Ключові слова: санаторно-курортні та оздоровчі підприємства, параметри, розвиток підприємств, стійкий розвиток, параметри розвитку, складні адаптивні системи, структурні параметри розвитку.

САНАТОРНО-КУРОРТНЫЕ И ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫЕ ПРЕДПРИЯТИЯ: СТРУКТУРНЫЕ ПАРАМЕТРЫ РАЗВИТИЯ

УДК 614.215:005.551

Мазараки А. А.

Ведмедь Н. И.

Научно обоснованы базовые характеристики категорий "развитие предприятий", "параметры предприятий", а также структурные характеристики санаторно-курортных и оздоровительных предприятий как сложная адаптивная и социально-экономическая система. Выделены такие группы параметров развития: экономические, социальные, природно-ресурсные, экологические, институционные, медицинские, бизнес-технологические (сервисные). Признано необходимым определение оптимального соотношения между видами и типами санаторно-курортных и оздоровительных предприятий. Оптимальная структура санаторно-курортных и оздоровительных предприятий по типам определена как уникальное соотношение, обусловленное, прежде всего, спросом отдыхающих и потребностью отечественной социальной сферы.

Ключевые слова: санаторно-курортные и оздоровительные предприятия, параметры, развитие предприятий, устойчивое развитие, параметры развития, сложные адаптивные системы, структурные параметры развития.

HEALTH RESORT AND RECREATIONAL ENTERPRISES: STRUCTURAL PARAMETERS OF DEVELOPMENT

UDC 614.215:005.551

A. Mazaraki

N. Vedmid

The basic descriptions of "development of enterprises" and "parameters of enterprises" categories as well as structural descriptions of health resort and recreational enterprises have been scientifically grounded as a complex

adaptive and socioeconomic system. The following groups of development parameters have been selected: economic, social, natural and resource, ecological, institutional, medical, business and technological (service). The determination of optimal correlation between kinds and types of health resort and recreational enterprises has been found necessary. The optimal structure of health resort and recreational enterprises is defined as a unique correlation determined by the demand of holiday-makers and by the necessity of domestic social sphere.

Keywords: health resort and recreational enterprises, criteria, enterprises development, sustainable development, development criteria, complex adaptive systems, the structural criteria of development.

На сучасному етапі розвитку національної економіки спостерігається підвищений інтерес до проблем розвитку санаторно-курортних та оздоровчих підприємств як високорентабельного та соціально орієнтованого виду економічної діяльності. Розгляд особливостей аналізу стану та тенденцій діяльності обумовлює необхідність виокремлення параметрів розвитку санаторно-курортних та оздоровчих підприємств.

Значущість досліджуваної проблеми як для конкретних суб'єктів господарювання, так і для санаторно-курортної сфери України обумовила достатньо детальний розгляд даної тематики вітчизняними та зарубіжними науковцями, серед яких: В. Пономаренко, О. Тридід, М. Кизим, Л. Салітов, Т. Кушнір, Ю. Сидоренко, Є. Арустамов та багатьох інших [1 – 4].

Разом із тим недостатньо в науковій літературі висвітлено аналіз особливостей параметрів розвитку санаторно-курортних і оздоровчих підприємств України. Тому метою даної статті є обґрунтування структури параметрів розвитку санаторно-курортних та оздоровчих підприємств.

Для реалізації зазначеної наукової проблеми пропонується структурно-логічний порядок визначення параметрів розвитку санаторно-курортних і оздоровчих підприємств, який відображено на рис. 1.

На етапі "Формулювання та узагальнення концептуальних підходів до визначення терміна "розвиток підприємства" виявлено, що в сучасній економічній науці поняття розвитку підприємства використовується і трактується досить вільно, залежно від сфери й напрямку наукової та практичної діяльності фахівців.

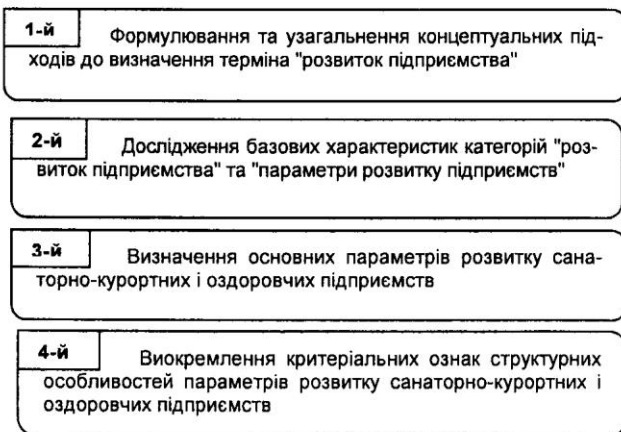

Рис. 1. Структурно-логічний порядок визначення структурних параметрів розвитку санаторно-курортних і оздоровчих підприємств

При цьому поняття "розвиток підприємства" не можна використовувати як загальну дефініцію. Однозначного розуміння цього терміна не існує. Це складний циклічний процес, який тісно пов'язаний як із життєвим циклом підприємства, так і з фазами ринкової економіки.

Аналіз першоджерел та різних методологічних підходів в останніх публікаціях дозволив виокремити таке визначення: розвиток підприємства – це процес кількісно-якісних змін, який обумовлює зміну структури та складу системи, що призводить до зростання ефективності її функціонування та підвищення опірності дестабілізаційному впливу зовнішнього середовища [1].

У сучасних мінливих ринкових умовах за невизначеності результатів впливу процесів глобалізації економіки більшого значення під час аналізу діяльності підприємств санаторно-курортної сфери, на думку авторів, набуває не дослідження розвит-

ку підприємства у загальноприйнятому розумінні (значною мірою воно є аналогом збільшення масштабів виробництва, базується на зростанні розмірів підприємства і характеризується показниками динаміки відносно минулих станів), а стійкий розвиток, концепції якого стають все більш актуальними. Принципове підвищення рівня конкурентної боротьби на світовому ринку санаторно-курортних та оздоровчих послуг негативно впливає на стійкість діяльності та міжнародну конкурентоспроможність вітчизняних підприємств.

Таким чином, особливого значення набувають питання розробки та реалізації моделей, спрямованих на досягнення економічної стійкості підприємств за умов ентропійного та хаотичного впливу екзогенних факторів. Тому стосовно до підприємств, в тому числі санаторно-курортних та оздоровчих, є сенс говорити про стійкий розвиток. Зміст стійкого розвитку підприємства полягає в тому, щоб протягом тривалого періоду часу забезпечувались високі показники соціального, економічного та екологічного розвитку [2].

Надалі, враховуючи сучасні тенденції світового та вітчизняного ринків санаторно-курортних послуг, у процесі побудови та аналізу моделей і економічних систем слід орієнтуватися на концепцію саме стійкого розвитку підприємства, спираючись на такі визначення загального та конкретизованого на рівні галузі і підприємств змісту (за умови їх адаптації до загальносвітової концепції сталого розвитку):

"Під стійким розвитком розуміють збалансований цілеспрямований рух соціально-економічної системи у просторі та часі, що визначає здатність системи утримувати певний набір своїх сутнісних параметрів та характеристик у межах зони стійкості, незважаючи на вплив постійних зовнішніх та внутрішніх обмежень" [3];

"...це перш за все стабільність, усталеність у діяльності або в подальшому розвитку суб'єкта, яка супроводжується відсутністю різких коливань ендегенного (внутрішнього) характеру. Водночас різкі коливання як екзогенний (зовнішній) фактор середовища можуть супроводжувати стійкий розвиток суб'єктів господарювання" [4].

Важливим у межах даного дослідження видається те, що система комплексного аналізу та оцінки стійкого розвитку дозволяє підвищити конкурентоспроможність підприємства в умовах глобалізації економіки за допомогою:

розробки ефективної системи стратегічного і тактичного управління організацією, що дозволяє враховувати не тільки економічні, але й соціальні та екологічні наслідки її діяльності;

поєднання окремих корпоративних функцій – фінансового планування, маркетингу, виробництва, збуту, досліджень і розробок – в єдине стратегічне ціле;

оцінювання внеску організації в природний, кадровий і соціальний капітал, що створює більш повну картину довгострокових перспектив, допомагає визначити соціальний та екологічний внесок організації у стійкий розвиток регіону, а також цінність її продукції і послуг з точки зору стійкого розвитку [5].

На етапі "Дослідження базових характеристик категорій "розвиток підприємств" та "параметри розвитку підприємств" опрацьовано інформаційну базу щодо сутнісного змісту даних термінів із позицій розгляду санаторно-курортних і оздоровчих підприємств як складних адаптивних систем.

Характеризуючи підприємства як складну соціально-економічну систему, питання управління їх розвитком слід розглядати в межах загального моделювання поведінки складних систем, яке становить основу науки складних систем, що почала активно розвиватись із початку ХХ ст. При цьому під складністю системи насамперед розуміють принципову неможливість її зведення до простого сумування (об'єднання) складових частин (з точки зору процесу та результатів функціонування). У країнах Західної Європи, починаючи з досліджень в Інституті Санта-Фе (SFI), із середини ХХ ст. введено термін "complexity science" (дослівно "наука складності" або "наука про складне"), яка стала результатом транс-

дисциплінарних зусиль вчених інституту і нині є загальноприйнятною дисципліною [6]. Серед основних визначальних рис великих диверсифікованих соціальних та економічних систем слід відзначити адаптивність, емерджентність та самоорганізацію. Пізніше в науковій обіг введено термін "складні адаптивні системи (САС)" [7].

Відповідно до характеристик санаторно-курортного комплексу СКС, будь-якому підприємству притаманні основні властивості САС, а саме воно:

*складається з підсистем, які також є САС;
є відкритою системою, взаємодіє із зовнішнім середовищем;*

*є складною системою, властивості якої неможливо вивести з властивостей її підсистемних рівнів;
володіє самоподібністю (фрактальною будовою);
здатне до адаптивної активності, завдяки якій збільшуються корисні і зменшуються негативні властивості;
здатне підтримувати свій стаціонарний стан;
здатне нарощувати впорядкованість (order) і складність (complexity) завдяки адаптивній активності.*

У вітчизняній та зарубіжній літературі в процесі аналізу управління складними системами, в тому числі економічними, більш поширеним є термін "синергетика" (англ. Synergetics; грец. син – "спільне" і ергос – "дія") – міждисциплінарна наука, що займається вивченням процесів самоорганізації і виникнення, підтримання стійкості й розпаду структур (систем) різної природи на основі методів математичної фізики ("формальних технологій"), до основних парадигм якої належать [8]:

парадигма самоорганізації. У системах, що перебувають поза станом рівноваги, відбуваються процеси самоорганізації, які призводять до виділення із множини величин, що описують систему, незначної кількості параметрів порядку – визначальних змінних, яким підпорядковуються всі інші [9]. Стаціонарні структури, які утворюються в результаті втрати стійкості однорідного рівноважного стану в просторово-розподілених системах за наявності дисипації самоорганізації, прийнято називати дисипативними системами [10];

парадигма динамічного хаосу. У детермінованих системах непередбачувано (досягнувши так званого "горизонту прогнозування") виникають складні неперіодичні процеси, що унеможливають динамічний прогноз поведінки системи [11; 12];

парадигма складності, основним принципом якої є переважне функціонування складних систем на межі самоорганізації та динамічного хаосу – "життя на краю хаосу" [7; 13].

На думку авторів, однією з основних відмінних рис стійкого розвитку є такі:

1. Системний підхід до розвитку підприємства, який дозволяє на основі багатоваспектного аналізу виявити ті показники взаємодії, що мають цільову спрямованість з урахуванням зовнішніх і внутрішніх цілей підприємства.

2. Зіставність та узгодженість постійних змін в усіх складових напрямках розвитку підприємства (інституціональному, ресурсному, інвестиційному, науково-технічному тощо) із загальноринковими тенденціями та їх сприяння досягненню стратегічних цілей.

3. Розвиток шляхом активної протидії ентропійним екзогенним факторам через забезпечення керівними елементами системи оптимального використання наявних та залучених ресурсів і внутрішнього потенціалу, визначення регулятивних параметрів розвитку, що дозволяє нівелювати деструктивний вплив агресивного середовища.

Водночас, розглядаючи питання розвитку підприємств СКС, слід зауважити, що, з одного боку, вони як дисипативна структура перебувають під впливом власних внутрішніх нестійкостей у системі, а з іншого – в разі зменшення втрат на дисипацію завдяки зовнішній компенсації (в умовах відносно стійкого стану економіки, коли відбувається позитивний обмін підприємства як САС з ринком як САС) схильні до процесів самоорганізації. Відповідно до парадигми самоорганізації, використовуючи синергичний підхід до моделювання розвитку підприємств СКС постає питання формування системи параметрів порядку (у даному контексті поняття "порядок" протистоїть поняттю "хаос", тобто вплив параметрів порядку на розвиток підприємства відстежується з високим ступенем довіри).

Параметр (грец. parametron – вимірний, який вимірює, para – зовні, біля, навколо; metron – вимірювання) [14]. У цьому

трактуванні параметр – це сумірна величина, визначена зовні досліджуваною моделі (така, що не є функцією ендегенних факторів) і в даному розумінні перевірена та не потребує додаткових вимірювань. Найбільш поширені такі трактування даного терміна [15; 16]: в математиці – це показник, величина, значення якого залишається сталим у досліджуваній залежності, у межах задачі, що розв'язується; в економічних науках – показник, величина якого справляє істотний вплив на економічні процеси.

У відносній статистиці параметри можуть змінюватись, але подібні зміни допускаються як такі, що нав'язані зовні (externally imposed), а не виникли всередині як частина розв'язання проблеми. Параметри однієї частини дослідження можуть вважатись змінними в іншому контексті [15]. У даному розумінні найбільш близькими за значенням до поняття "параметр" є терміни "характеристика" (як опис, визначення відмінних властивостей, якостей кого-небудь або чого-небудь) та "показник" (свідчення, доказ, ознака чогось; переважно у множині – результати, дані про досягнення чогось тощо: показник зрілості, ... показники роботи, економічні показники, інакше – "це ознака, яка характеризує певний бік явища, дії, їх якісну або кількісну характеристику або ступінь виконання певного завдання") [17 – 19].

У більшості робіт вітчизняних економістів (як теоретиків, так і практиків) ці поняття фактично вживаються як синоніми, але слід відзначити деякі відмінності між ними та особливості застосування поняття "параметр" у розрізі даного дослідження:

Якщо показник вживається переважно як опис досягнутих результатів у процесі розвитку підприємства, то параметри є базовою основою для формування моделі розвитку і визначають її цілі та основні характеристики.

Система параметрів фактично "керує" залежними змінними та загальним розвитком процесу, враховуючи те, що самі параметри функціонально незалежні і є результатом вимірювання екзогенних факторів моделі або призначаються (приймаються) суб'єктами економічної діяльності як сталі величини.

Стійкість параметрів економічних систем (відповідно – моделей) є відносною, тобто значення того чи іншого параметра може бути задане певною функцією часу або екзогенних змінних за умови незалежності від внутрішніх характеристик системи.

Водночас у процесі формування групи параметрів санаторно-курортних та оздоровчих підприємств бажано: відбирати мінімальну кількість параметрів, які відображають специфіку даної сфери діяльності для визначення їх стратегічних цілей; включати до переліку ті параметри, які базуються на статистиці санаторно-курортних та оздоровчих підприємств і визначаються загальноприйнятною термінологією; вони мають бути взаємовиключними та повними, для того щоб включатися лише в одну групу параметрів [20].

На етапі "Визначення основних груп параметрів розвитку санаторно-курортних і оздоровчих підприємств" слід враховувати, що, як будь-яка складна система, вони перебувають під впливом факторів формування невизначеності та ризиків, які описуються у формі так званих керівних параметрів порядку. За Г. Хакеном, параметри порядку "підпорядковують окремі структурні складові, тобто визначають поведінку цих складових. Зв'язок між параметрами порядку та структурними складовими системи називають принципом підпорядкування. Формуванням параметрів порядку фактично описується поведінка системи" [21]. У межах даного дослідження слід акцентувати увагу на важливості формування оптимального переліку структурних параметрів розвитку з точки зору наслідків стосовно ефективного управління підприємств СКК як СЕС.

Основною метою стійкого розвитку підприємств СКС є, як уже було зазначено, досягнення стійкого стану з урахуванням специфіки їх господарсько-виробничої діяльності.

Санаторно-курортні та оздоровчі підприємства є просторово-організаційною та соціально-економічною системою, головною метою якої є задоволення потреб відпочиваючих у лікуванні, реабілітації та оздоровленні шляхом виробництва та надання комплексної санаторно-курортної та оздоровчої послуги. Вона складається з наступних підсистем: соціально-економічної, природно-ресурсної, сервісної, інституціональної та екологічної.

Отже, з огляду на базові характеристики категорій "розвиток підприємств", "параметри підприємств", а також структурні характеристики санаторно-курортних і оздоровчих підприємств як складної адаптивної та соціально-економічної системи, слід вио-

кремити такі групи параметрів розвитку: економічні, соціальні, природно-ресурсні, екологічні, інституційні, медичні, бізнес-технологічні (сервісні).

На етапі "Викремлення критеріальних ознак структурних особливостей параметрів розвитку санаторно-курортних і оздоровчих підприємств", насамперед компілюючи визначення структури з різних джерел, слід зазначити, що структура (лат. structure – будова, розташування, порядок) – це сукупність внутрішніх зв'язків, будова, внутрішня організація об'єкта. Зазвичай у процесі визначення поняття "структура", особливо у філософських аспектах розуміють стійкість внутрішніх структурних зв'язків, що забезпечує цілісність об'єкта та його тотожність самому собі. В економіці та деяких інших науках мають справу з об'єктами з нестійкою структурою, яка змінюється як у часі, так і у просторі. Тому є сенс використовувати поняття структури в узагальненому вигляді, сформульованому ще Кантом, – як "взаєморозташування та зв'язок частин деякого організму, створеного з певною метою" [22].

Відповідно до наведеного структурні параметри загалом можна визначити як параметри, що характеризують властивості структури СЕС та її складових елементів, її внутрішню організацію та функціональні зв'язки між окремими складовими.

Соболь С. М., розглядаючи структурні параметри підприємств малого бізнесу, пропонує їх аналіз у розрізі видів економічної діяльності, за категоріями суб'єктів малого підприємництва та за регіонами [23].

Враховуючи все зазначене та результати досліджень, проведених раніше, щодо типізації санаторно-курортних і оздоровчих підприємств, пропонується наступне (рис. 2).

По-перше, під структурними параметрами слід розуміти структурні зрушення санаторно-курортних та оздоровчих підприємств відповідно до їх видової та типізаційної структури. Структурний аналіз дозволяє вирішувати досить складні завдання взаємодії між суб'єктами санаторно-курортної сфери і отримувати рекомендації щодо її розвитку.

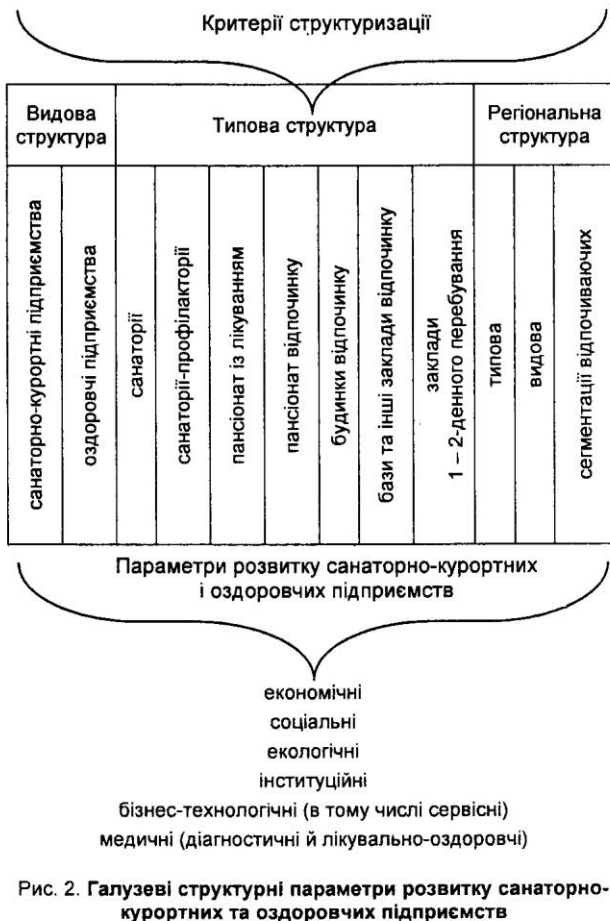

Рис. 2. Галузеві структурні параметри розвитку санаторно-курортних та оздоровчих підприємств

По-друге, необхідно визначити оптимальне співвідношення між видами й типами санаторно-курортних та оздоровчих підприємств. Але слід розуміти, що оптимальна структура також є такою лише в конкретний момент часу. Таким чином, оптимальна структура санаторно-курортних та оздоровчих підприємств за типами являє собою унікальне співвідношення, яке насамперед обумовлене попитом відпочиваючих і потребою вітчизняної соціальної сфери. Водночас вона дозволяє забезпечити якість наданих санаторно-курортних і оздоровчих послуг.

По-третє, потрібно визначити регіональну структуру співвідношення між видами й типами, а також за сегментом відпочиваючих санаторно-курортних та оздоровчих підприємств.

У подальших дослідженнях вбачається за необхідне узагальнення та деталізація змістовного наповнення галузевих параметрів розвитку санаторно-курортних і оздоровчих підприємств.

Література: 1. Пономаренко В. С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи : монографія / В. С. Пономаренко, Т. О. Трилід, М. О. Кизим. – Х. : ІНЖЕК, 2003. – 328 с. 2. Салитов Л. Р. Устойчивое развитие и качество экономического роста / Л. Р. Салитов // Экономические науки. – 2008. – № 11(48). – С. 140–146. 3. Кушнір Т. Б. Сучасні напрямки досліджень сутності стійкого розвитку підприємства / Т. Б. Кушнір, Ю. В. Сидоренко // Вісник СумДУ. Серія "Економіка". – 2010. – № 1. – С. 148–152. 4. Арустамов Э. А. Экономическая устойчивость развития малых и средних предприятий [Электронный ресурс] / Э. А. Арустамов, А. М. Громов. – Режим доступа : <http://referent.mubint.ru/8/5408>. 5. Корчагина Е. В. Сравнительный анализ отчетности устойчивого развития российских и зарубежных компаний. Проблемы современной экономики [Электронный ресурс] / Е. В. Корчагина. – Режим доступа : <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2249>. 6. Турчин П. В. На пороге великих открытий [Электронный ресурс] / П. В. Турчин. – Режим доступа : http://www.stirf.ru/science.aspx?CatalogId=222&d_no=16806. 7. Подлазов А. В. Теория самоорганизованной критичности – наука о сложности [Электронный ресурс] / А. В. Подлазов. – Режим доступа : <http://nonlin.ru/articles/podlazarov/soc>. 8. Чена М.-Л. А. Вид "Божественной пропорции" до закономірностей генези християнства, або Синергетика на проблемному полі психоісторії / М.-Л. А. Чена // Проблеми загальної та педагогічної психології Т. XIII. Ч. 2 : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України [Електронний ресурс] / М.-Л. А. Чена. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspp/2011_13_2/430-436pdf. 9. Хакен Г. Синергетика / Г. Хакен. – М. : Мир, 1980. – 406 с. 10. Николіс Г. Самоорганізація в неравновесних системах / Г. Николіс, І. Пригожин. – М. : Мир, 1979. – 512 с. 11. Странные аттракторы / пер. с англ. ; под ред. Я. Г. Синая и Л. П. Шильникова. – М. : Мир, 1981. – 253 с. 12. Малинецкий Г. Г. Современные проблемы нелинейной динамики / Г. Г. Малинецкий, А. Б. Потапов. – Изд. 2-е, исправл. и доп. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 360 с. 13. Waldrop M. M. Complexity: The emerging science at the edge of order and chaos / M. M. Waldrop. – New York : Touchstone, 1993. 14. Лопатников Л. И. Экономико-математический словарь. Словарь современной экономической науки / Л. И. Лопатников. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Дело, 2003. – 520 с. 15. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 495 с. 16. Социологический энциклопедический словарь / ред.-координатор Г. В. Осипов. – М. : Изд. Ин-та социологии РАН, 1998. – 694 с. 17. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 2003. – 895 с. 18. Божкова Н. С. Показатели эффективности деятельности предприятий сервиса [Электронный ресурс] / Н. С. Божкова, О. И. Радина // IV Междунар. студ. электрон. научн. конф. "Студенческий научный форум". Поиск публикаций 15 февраля – 31 марта 2012 г. – Режим доступа : <http://www.rae.ru/forum2012/180/23>. 19. Xin S. Conceptual research in tourism/ S. Xin, J. Tribe, D. Chambers// Annals of Tourism Research. – 2013. – No. 41. – Pp. 66–68. 20. Концепція статистики послуг [Електронний ресурс] / Сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 21. Хакен Г. Можем ли мы применять синергетику в науках о человеке [Электронный ресурс] / Г. Хакен // Синергетика. – Режим доступа : <http://spkurdymov.narod.ru/Haken7.htm>. 22. Paul Strathern. Kant in 90 minutes. Chicago: Ivan R. Dee [Электронный ресурс] / перевод С. Зубкова. – Режим доступа : <http://psylib.ukrweb.net/books/stret01/txt14.htm>. 23. Соболь С. М. Структурні параметри розвитку малого бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / С. М. Соболь. – Режим доступу : <http://ir.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/748/1/Sobol.pdf>.

References: 1. Ponomarenko V. S. Stratehiia rozvytku pidpriemstva v umovakh kryzyz : monohrafiia / V. S. Ponomarenko, T. O. Trydid, M. O. Kyzym. – Kh. : INZHEK, 2003. – 328 p. 2. Salitov L. R. Ustoychivoye razvitiye i kachestvo ekonomicheskogo rosta / L. R. Salitov // Ekonomicheskiye nauki. – 2008. – No. 11(48). – Pp. 140–146. 3. Kushnir T. B. Suchasni napriamky doslidzhen sutnosti stiikoho rozvytku pidpriemstva / T. B. Kushnir, Yu. V. Sydorenko // Visnik SumDU. Seriya "Ekonomika". – 2010. – No. 1. – Pp. 148–152. 4. Arustamov E. A. Ekonomicheskaya ustoychivost razvitiya malykh i srednikh predpriyatiy [Electronic resource] / E. A. Arustamov, A. M. Gromov. – Access mode : referent.mubint.ru/8/5408. 5. Korchagina E. V. Sravnitelnyy analiz otchetnosti ustoychivogo razvitiya rossiyskikh i zarubezhnykh kompaniy. Problemy sovremennoy ekonomiki [Electronic resource] / E. V. Korchagina. – Access mode : <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2249>. 6. Turchin P. V. Na porogye velikikh otkrytiy [Electronic resource] / P. V. Turchin. – Access mode : www.strf.ru/science.aspx?CatalogId=222&d_no=16806. 7. Podlazov A. V. Teoriya samoorganizovannoy kritichnosti – nauka o slozhnosti [Electronic resource] / A. V. Podlazov. – Access mode : <http://nonlin.ru/articles/podlazov/soc>. 8. Chepa M.-L. A. Vid "Bozhestvennoy proporsii" do zakonimosti henezhy khrystyianstva, abo Synerhetyka na problemnomu poli psykhoistorii // Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii. Vol. XIII. : zb. nauk. pr. In-tu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy [Electronic resource] / M.-L. A. Chepa. – Access mode : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gym/pspp/2011_13_2/430-436pdf. 9. Khaken G. Sinergetika / G. Khaken. – M. : Mir, 1980. – 406 p. 10. Nikolis G. Samoorganizatsiya v neravnovesnykh sistemakh / G. Nikolis, I. Prigozhin. – M. : Mir, 1979. – 512 p. 11. Strannye attraktory / per. s angl. ; pod red. Ya. G. Sinaya, L. P. Shilkova. – M. : Mir, 1981. – 253 p. 12. Malinetskiy G. G. Sovremennyye problemy nelineynoy dinamiki / G. G. Malinetskiy, A. B. Potapov. – Izd. 2-e, ispravl. i dop. – M. : Editorial URSS, 2002. – 360 p. 13. Waldrop M. M. Complexity: The emerging science at the edge of order and chaos / M. M. Waldrop. – New York : Touchstone, 1993. 14. Lopatnikov L. I. Ekonomiko-matematicheskiy slovar: Slovar sovremennoy ekonomicheskoy nauki / L. I. Lopatnikov. – 5-e izd., pererab. i dop. – M. : Delo, 2003. – 520 p. 15. Rayzberg B. A. Sovremennyy ekonomicheskyy slovar / B. A. Rayzberg, L. Sh. Lozovskiy, E. B. Starodubtseva. – 5-e izd., pererab. i dop. – M. : INFRA-M, 2006. – 495 p. 16. Sotsiologicheskyy entsiklopedicheskyy slovar / red.-koordinatorka G. V. Osipov. – M. : Izd. In-ta sotsiologii RAN, 1998. – 694 p. 17. Borisov A. B. Bolshoy ekonomicheskyy slovar / A. B. Borisov. – M. : Knizhnyy mir, 2003. – 895 p. 18. Bozhkova N. S. Pokazateli effektivnosti deyatelnosti predpriyatiy servisa [Electronic resource] / N. S. Bozhkova, O. I. Radina // IV Mezhdunar. stud. elektron. nauchn. konf. "Studencheskiy nauchnyy forum". – Access mode : www.rae.ru/forum2012/180/23. 19. Xin S. Conceptual research in tourism / S. Xin, J. Tribe, D. Chambers // Annals of Tourism Research. – 2013. – No. 41. – Pp. 66–68. 20. Xin S. Conceptual research in tourism / S. Xin, J. Tribe, D. Chambers // Annals of Tourism Research. – 2013. – No. 41. – Pp. 66–68. 20. Kontsepsiia statystyky posluh [Electronic resource]. – Access mode : www.ukrstat.gov.ua/. 21. Khaken G.

Mozhem li my primenyat sinergetiku v naukakh o cheloveke [Electronic resource] / G. Khaken // Sinergetika. – Access mode : spkurdyumov.narod.ru/Haken7.htm. 22. Paul Strathern. Kant in 90 minutes. Chicago : Ivan R. Dee [Electronic resource] / perevod S. Zubkova. – Access mode : psylib.ukrweb.net/books/stret01/bxt14.htm. 23. Sobol S. M. Strukturni parametry rozvytku maloho biznesu v Ukraini [Electronic resource] / S. M. Sobol. – Access mode : ir.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/748/1/Sobol.pdf.

Інформація про авторів

Мазаракі Анатолій Антонович – докт. екон. наук, професор, ректор Київського національного торговельно-економічного університету (02156, Україна, м. Київ, вул. Киото, 19, e-mail: knteu@knteu.kiev.ua).

Ведмід Надія Іванівна – канд. екон. наук, докторант, доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу Київського національного торговельно-економічного університету (02156, Україна, м. Київ, вул. Киото, 19, e-mail: nadijaw@ukr.net).

Информация об авторах

Мазаракі Анатолій Антонович – докт. екон. наук, професор, ректор Київського національного торговельно-економічного університету (02156, Україна, м. Київ, вул. Киото, 19, e-mail: knteu@knteu.kiev.ua).

Ведмід Надежда Іванівна – канд. екон. наук, докторант, доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу Київського національного торговельно-економічного університету (02156, Україна, м. Київ, вул. Киото, 19, e-mail: nadijaw@ukr.net).

Information about the authors

A. Mazaraki – Doctor of Science in Economics, Professor, Rector of Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto St., 02156, Kyiv, Ukraine, e-mail: knteu@knteu.kiev.ua).

N. Vedmid – Ph.D. in Economics, doctoral student, Associate Professor of the Department of Hotel and Catering and Tourism Business of Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto St., 02156, Kyiv, Ukraine, e-mail: nadijaw@ukr.net).

Рецензент

докт. екон. наук,
професор Лепейко Т. І.

Стаття надійшла до ред.
18.06.2013 р.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ ПОДХОД К УПРАВЛЕНИЮ МЕЖФИРМЕННЫМИ ВЗАИМООТНОШЕНИЯМИ В ЦЕПЯХ ПОСТАВОК

УДК 330.341

**Пушкар А. И.
Курбатова Ю. Л.**

Основное внимание направлено на обоснование необходимости создания системы управления межфирменными взаимоотношениями в цепях поставок. Сформулированы основные положения концептуального подхода к управлению группой предприятий. На основании учета ценности взаимоотношений рассмотрен понятийный аппарат концептуального подхода. В рамках сформулированных положений предложена модель трехфазного процесса управления межфирменными взаимоотношениями интегрированной группы. Раскрыта сущность ценностно-ориентированного подхода к управлению межфирменными взаимоотношениями, который выбран